

ПО НЯКОИ ВЪПРОСИ ЗА АКАДЕМИЧНАТА ГЛОБАЛИЗАЦИЯ И СИНЕРГИЯТА В НАУЧНИТЕ ИЗСЛЕДВАНИЯ

Доц. д-р Андрияна Андреева,
доц. д-р Галина Йолова
Икономически университет – Варна

Резюме. В статията се изследват проблемите, свързани с академичното образование и научни изследвания в контекста на четвъртата индустриална революция и новата обществена реалност. Авторите анализират приложими източници в сферата на висшето образование на национално и европейско ниво, регулиращи академичната глобализация и синергията на научните изследвания, както и насоките за мултидисциплинарност на академичната работа в контекста на идеите за нов тип система на ориентираност на изследователските проучвания. На база на изследването се поставят на полето на научните дебати актуални въпроси, както и се формулират обобщения и изводи с оглед актуализация на правната рамка.

Ключови думи: висше образование; академична автономия; научни изследвания; висши училища; академична общност; интердисциплинарност

Въведение

Влиянието на четвъртата индустриална революция върху обществените процеси е безспорно. Това се отразява във всяка една сфера в различна степен както в частния, така и в публичния сектор, включително и в сферата на висшето образование и научните изследвания. В настоящата разработка авторите се спират само на една от гледните точки, а именно – поставят на нивото на доктриналните изследвания въпроса от призмата на висшето образование. В национален план висшето образование е дейност, регулирана от нормите на специалното административно право – Закон за висшето образование (ЗВО), Закон за развитието на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ) и свързаните с тях подзаконовни актове и вътрешни актове на висшите училища.

Същевременно процесите в световен мащаб са насочени към процес на глобализация на образованието и в тази връзка може да се говори за **актуалност на тематиката**, свързана с академичната глобализация и синергията в научните изследвания.

Академичната общност е национално определена в нормативните източници, но тя може да се разгледа и в широк смисъл като част от международната общност и в този смисъл обединяваща членовете на академичния състав на висши училища и научни организации, отговарящи на изискванията на националното си законодателство (Andreeva, Dimitrova 2021; Vanov 2018, 2019). В България висшето образование се изгражда на основата на принципи, заложи в ЗВО, сред които важно място заема принципът на академична автономия (Slavova, Andreeva, Dimitrova 2019).

Във всеки един етап от развитието на обществото развитието на обществените и съответно на образователните процеси са взаимно повлияни. При управлението на преходите, предизвикани от новите технологии, значението и отговорността на образователната система нараства. Тя също трябва да стане по-гъвкава, да използва възможностите на цифровизацията и в партньорство с бизнеса, да се засили натискът за обучение през целия живот (Blagoycheva 2020). В бума на информационните и комуникационните технологии това е валидно с още по-голяма сила предвид отпадането на физически ограничения за комуникация, пренос на знания, разширяване на възможности за обучение и научни изследвания. Това прави избраната **тема актуална**. От една страна, актуалността се свързва с потребността от анализ на нормативната рамка, свързана с висшето образование, и оценка на ефективността ѝ, съответно предложения за актуализация с оглед синхронизация с протичащите процеси и с тенденциите в академичната сфера в световен мащаб. От друга страна, важно е да бъдат поставени въпроси, свързани със синергията академична общност – частен бизнес – публична сфера. Това отразява както обмена на знания, така и обраната връзка: пазар на труда – потребност от адаптиране на образователните институции към актуалните потребности (Andreeva, Dimitrova 2019; Andreeva, Yolova 2019; Andreeva, Yolova, Dimitrova 2019).

Актуалността на проблема, поставен на полето на доктриналните изследвания, изисква анализирането му не само на теоретично ниво. Висшите училища и държавата са субектите, които следва да намерят нужния баланс и диалог с оглед извеждане на правилните решения, а от своя страна, те ще доведат до адекватната законодателна корекция.

На европейско ниво през 2022 г. са представени два значими документа: Европейската стратегия за университетите и предложение за Препоръка на Съвета относно изграждането на мостове за ефективно европейско сътрудничество в областта на висшето образование. В Европа структурата на институциите, ангажирани в системата на висшето образование, включва над 5000 висши училища, 17.5 милиона студенти, 1.4 милиона преподаватели и 1.2 милиона изследователи. Европейските институции работят в посока да се задълбочи традиционното сътрудничество, като то се трансформира

на едно различно ново ниво, основано на общи ценности, мобилност, научни постижения и синергия.

Цел на настоящата разработка е анализиране на приложими източници в сферата на висшето образование на национално и европейско ниво, регулиращи академичната глобализация и синергията на научните изследвания, както и насоките за мултидисциплинарност на академичната работа в контекста на идеите за нов тип система на ориентираност на изследователските проучвания.

В изпълнение на поставената цел авторите са заложили следните **изследователски задачи**.

1. Очертаване и анализиране на най-актуалните общоевропейски тенденции по глобализация на научните изследвания в рамките на тенденциите за мултидисциплинарност на изследователските – теоретични и практическо ориентирани, изследвания.

2. Актуален нормативен анализ на действащото законодателство и национални стратегии за развитие на академичното образование и академичното израстване.

3. Формулиране на изводи, обобщения и извеждане на предложения за доразвитие на някои традиционни институти чрез надграждане на базисния понятиен апарат.

В изследването са използвани традиционни за правните изследвания методи – нормативен анализ, сравнителноправен, индукция и дедукция. Авторите не претендират за изчерпателност на проблематиката предвид ограничения обем на изложението. Поставените доктринални въпроси са обект на следващи научни разработки с оглед на задълбоченост на изследването по всеки един от тях.

Материалът е съобразен с приложимото законодателство в сферата на висшето образование към 20 февруари 2022 г.

Европейските тенденции по глобализация и мултидисциплинарност на научните изследвания

Общеевропейските тенденции по глобализация на научните изследвания в рамките на тенденциите за мултидисциплинарност на изследователските – теоретични и практическо ориентирани, разработки са новата рамка за развитие на синхронизирана система от академични и научни общности. Последната следва да се разбира като подчинена на идеята за доразвитие и ново ниво на израстване в разбирането за общност на образователните и академичните национални стратегии. В тези насоки процесите по създаване на общеевропейско образователно и научно пространство се очертават в две основни направления – **университетска европейска интеграция**, целяща улеснена мобилност на обучаващите в различните

аспекти и области на приложението на понятието и **общоевропейско научно пространство** за транснационалност и мултидисциплинарност на научни изследвания и проекти (Dimitrova 2019, 2020).

Тенденциите по създаване на общеевропейско образователно пространство са логичен етап от формулираните от Болонския процес цели по сближаване, хармонизиране и последователност на системите за висше образование в Европа, насочени към създаване на Европейското пространство за висше образование. Доразвитие идеята намира в изведената в Резолюцията на Съвета относно стратегическа рамка за европейско сътрудничество в областта на образованието и обучението с оглед на европейското пространство за образование и отвъд него (2021 – 2030 г.), 26 февруари 2021 г.¹⁾ тенденция по създаването на програма за трансформация на висшето образование като конкретно действие в приоритетната област на висшето образование. Същевременно в Съобщение на комисията до Европейския парламент, Съвета, Европейския икономически и социален комитет и Комитета на регионите относно постигането на Европейското пространство за образование до 2025 г. COM/2020/625 final²⁾ се обяви намерението си да започне съвместно създаване на програма за трансформация на висшето образование.

Решително нов етап в процесите по трансформация на висшето образование е разработването на Европейската стратегия за университетите³⁾. Чрез разбирането на тази стратегия като система и философия за адаптивност, устойчивост и развитие на академичните общности са и заложените в нея четири основни цели, а именно – укрепване на европейското измерение на висшето образование и научните изследвания, консолидиране на университетите с подкрепящи действия, насочени към академичните и научноизследователските кариери, качеството и целесъобразността с цел ориентирани към бъдещето умения, основните права и академичните ценности, както и предоставяне на възможности на университетите да развият ролята си като ключови участници в цифровия преход и водещи фактори за глобалната роля на ЕС. Същевременно стремежът е университетите да играят все по-активна роля на центрове, стимулиращи регионалното икономическо развитие във всички европейски региони, вкл. малките и по-изостаналите. В тази роля те са призвани да допринасят също така за подобряване качеството на живота на местните общности и за решаване на местни екологични или социални проблеми, свързани например с подобряване на градската среда, култура, спорт, здравеопазване, социално включване и приобщаване и др. (Serafimova 2021).

В контекста на стратегията терминът „университет“ се използва като обобщаващ относно цялата област на висшето образование и включващ в цялост всички видове висши училища, включително изследователски

университети, университетски колежи, университети по приложни науки, институции за висше професионално образование и обучение и висши училища по изкуствата. От друга страна, за висши училища се считат тези, получили Хартата за висше образование „Еразъм+“ (ЕСНЕ), което представлява предпоставка за участие на висшите учебни заведения в програмата „Еразъм+“. В този смисъл основната цел на тенденциите е по подходящ и обвързващ по отношение използваните от държавите механизми начин да се насърчат синергиите между Европейското пространство за образование, Европейското научноизследователско пространство и Европейското пространство за висше образование по гъвкав и подходящ за целта начин.

В съобщение до медиите – „Висшето образование: университетите в ЕС, подготвени за бъдещето чрез по-задълбочено транснационално сътрудничество“, Страсбург, 18 януари 2022 г.⁴⁾ се изяснява и концепцията на тези нови политики, касаещи тясно изпълнението на няколко основни действия, свързани тясно с общоевропейско образователно пространство, чрез инструментите на Европейското пространство за висше образование. Тези дейности са насочени към тясно сътрудничество на европейските висши училища с цел успешно и улеснено прилагане на съвместни транснационални образователни и научноизследователски програми и дейности, в това число и присъждане на съвместни степени, изграждане на синергия между образованието, научните изследвания и иновационните промишлени общности и не на последно място – висококачествени възможности за учене през целия живот с цел развиване на приоритетни умения и компетентности (Banov 2020, 36 – 46).

Практическата реализация на стратегиите е предвидено да се осъществи в рамките на четири водещи инициативи, най-общо обвързани от идеята за дългосрочно структурно, устойчиво и системно сътрудничество в областта на образованието, научните изследвания и иновациите (до средата на 2024 г.), в частност:

- разширяване до 60 алианса на европейски университети с повече от 500 висши училища с индикативен бюджет за „Еразъм+“ в размер на 1,1 милиарда евро за периода 2021 – 2027 г. с цел създаване на европейски междууниверситетски кампуси;

- създаването на правен статут на алиансите на институции за висше образование с цел обединяване на съответните им ресурси и капацитет с пилотен проект по програмата „Еразъм+“, считано от 2022 г.;

- създаването на съвместна европейска образователна степен;

- разширяване на инициативата за европейска студентска карта чрез въвеждането на уникален европейски студентски идентификатор, достъпен за всички мобилни студенти през 2022 г. и за всички студенти в университетите в Европа до средата на 2024 г.

Тясната обвързаност между двете пространства – на образование и научни изследвания, е безспорно абсолютно корелативна и неминуемо се развива в синхронизирани политики.

В съобщение на Комисията до Европейския парламент, Съвета, Европейския икономически и социален комитет и Комитета на регионите Ново ЕНП за научни изследвания и иновации COM/2020/628 final⁵⁾, както и в заключенията на Съвета относно новото Европейско научноизследователско пространство, приети на 1 декември 2020 г.⁶⁾, се изтъква необходимостта за развиване на „по-силни взаимодействия и взаимовръзки между Европейското научноизследователско пространство, Европейското пространство на висше образование и свързаните с висшето образование елементи на Европейското пространство за образование“. Дефинираното „ново Европейско научноизследователско пространство“ се определя като пространство, което е ориентирано към изследователите, основава се ценности и високи постижения и е насочено към оказването на въздействие и в което изследователите, знанията и технологиите се подпомагат и могат да се движат свободно. Като се възприема, че то следва да се основава на споделени отговорности и участие на заинтересованите страни и да се изгражда върху многообразието и предимствата на европейските екосистеми за научни изследвания и иновации, приема се то да развива стратегии, адаптирани към интелигентната насоченост, за гарантиране на високите постижения и конкурентното предимство на екосистемите за научни изследвания и иновации. В тази връзка, неговата основна цел е постигане на значими и високи научни резултати, основани на ускорен цифров и екологичен преход, посредством сътрудничество и по-тясната координация по въпросите на научните изследвания и иновациите на регионалното, националното и европейското равнище, и то така, че да се преодолее разделението в областта на научните изследвания и иновациите в рамките на Съюза. В този смисъл са и очакванията новото Европейско научноизследователско пространство да продължи да подобрява качеството на системите за научни изследвания и иновации и взаимовръзките им в цяла Европа, като същевременно допринася за по-добро взаимодействие между политиките в областта на научните изследвания и иновациите, висшето образование, индустрията и ефективното взаимодействие с обществото.

В тези насоки се утвърждава философията, че държавите следва да бъдат насърчавани в развитието на политики, продължаващи развитието и прилагането на Европейския облак за отворена наука и неговите рамкови условия, както и да насърчават отворения и съвместен обмен на знания и данни и оперативната съвместимост в рамките на ЕНП чрез поредица от действия. В частност, тези действия се очертават в няколко конкретни насоки, а именно:

– разработване на „Европейска рамка на компетентностите за научно-изследователските кариери“, включително в областта на научноизследователските инфраструктури, като последващи действия във връзка с „Европейската харта на изследователите“ и „Кодекса за поведение при подбора на изследователи“;

– инвестиране в националните и европейските научноизследователски инфраструктури през целия им жизнен цикъл;

– развитието на ефективна и по-устойчива европейска екосистема от научноизследователски инфраструктури, основана на Бялата книга Making Science Happen на Европейския стратегически форум за научноизследователски инфраструктури (ESFRI), като ключов ресурс за обмен на данни, знания и постижения, контрола на качеството на данните в съответствие с принципите FAIR;

– стартиране на платформата за публикуване Open Research Europe.

Заложени в доразвитие на прилагане политиката за Европейско научноизследователско пространство са и формулираните при прилагането му принципи, в частност:

Приобщаване – посредством участие на всички държави членки, регионалните им органи, Европейския комитет на регионите, заинтересованите страни в областта

на научните изследвания и иновациите и гражданското общество.

Ефективност – на ниво определяне на процеси на рационално управление, подходящи за разработване и изпълнение на действията на ЕНП, чрез набелязване на общи цели и вземане на решения относно необходимите стъпки за изпълнение на инициативите на ЕНП, включващи съответните секторни политики.

Съгласуваност – посредством насочени действия към повече обмен и сътрудничество между регионалното и националното равнище и равнището на ЕС за справяне със структурните проблеми, попадащи в обхвата на политиката за научните изследвания и иновациите и тези извън него.

Ефикасност – разбиран чрез свързване на стратегията в рамките на „Хоризонт Европа“ за високо ниво на съгласуване на политиките и мерките в областта на научните изследвания и иновациите на ранен етап, като по този начин се разширяват обхватът и въздействието на националните действия и действията на ЕС в областта на научните изследвания и иновациите.

Подход, основаван на факти – чрез създаване на годишен индекс за ЕНП и подобряване на националните дейности за наблюдение на ЕНП във връзка с европейския семеятър и изпълнението на плановите им за възстановяване и устойчивост.

Значимост – обвързано тясно с политиката за определяне на приоритети.

В политическата програма за развитие на Пространството, приложена към заключенията на Съвета относно бъдещото управление на Европейското научноизследователско пространство (26 ноември 2021 г.), се подкрепят и всички действия от значение за университетите, включително специално действие за оправомощаване на развитието им в съответствие с Европейското научноизследователско пространство и в синергия с Европейското пространство за образование.

Очевидно сме изправени пред един качествено нов етап от развитие на образователните и научноизследователски политики. Все по-решително се очертава ролята на научните изследвания като водещ фактор за развитие на европейските секторни политики, в това число – и нуждата им от тясно обвързване с образователното израстване, обществените процеси, промишлеността и плановите за възстановяване. Последното предполага решителни промени в националните научни стратегии, насърчаващи мултидисциплинарни научни разработки, както и приобщаващи действия към пространствата на отворени данни и споделяне на научни знания и достижения.

От друга страна, действия по обвързване на научното с образователно пространство следва да насърчават механизми за по-тясно обвързване на научните разработки в полза на развиването на практическите умения и изцяло в насоките на философията за учене през целия живот.

Национално законодателство и стратегии за развитие – състояние и тенденции

Висшето образование се развива в унисон с обществените потребности и в неговата същност е заложено да подготвя кадри, които да са подготвени по начин, че да се включат в пазара на труда, изпреварвайки неговата непрекъсната динамика. В последните десетилетия тази задача се оказва предизвикателство предвид темпа и границите на обществените процеси в дигиталната ера. Образователната ситуация е коренно различна от тази преди четвъртата индустриална революция и това е относимо не само за националната българска система, но и в европейски и световен мащаб. Световните процеси на глобализация се пренасят и в образователната сфера, където създаването на европейско образователно пространство е само един от примерите за преминаване на националните граници и стремеж към съгласуваност на образователната и научната дейност на висшите училища и като цяло, държавни политики. Този процес е провокиран не само от процесите на глобализация в икономиката, но и от възможностите, които предоставят технологиите за обмен на информация и достигане на научните резултати до широка аудитория. Националните образователни модели са както основани на традициите в

съответната страна, така и обвързани с обществения, икономическия и политическия модел. Това неизменно провокира за търсене на пресечна точка и създаване на възможност за изграждане на модели, приложими в максимална степен за пренос на идеи в образователната и научната сфера.

Реформата в българското висше образование протича много дълго време в съвременния му етап, като се свързва, от една страна, с нужната промяна в законодателството – ЗВО и ЗРАСРБ, които да отразят прехода в страната в периода на демократичните промени, а от друга страна, общите европейски процеси за изграждане на единно европейско образователно пространство.

Глобализацията в образованието не е регламентирана в националната нормативна уредба към настоящия момент и това считаме, че не се дължи на нормативен пропуск на българския нормотворец, а е нормално с оглед на факта, че процесът не е предмет на регулиране на една държава. Същевременно глобализацията влияе върху процесите Българското висше образование както образователни, така и научноизследователски, върху субектите – образователните институции, обучавани лица – студенти, докторанти и специализанти, върху членовете на академичния състав. В тесния смисъл на образователна глобализация тя обхваща субекти, структури и процеси, които са в взаимозависимост и симбиоза. В този смисъл националното висше образование не може да се разглежда като затворена система и откъсната от цялостните процеси на образователна глобализация, напротив то е част от общото цяло, като локалните законодателни промени влияят пряко върху образователния процес в страната и косвено върху цялостния процес.

Началото на процеса на глобализация в образованието не е ново явление, но в края на последното десетилетие на XX век този процес се свързва със създаването на информационно поле, от което се получават данни, като инициативите за създаването на такова информационно поле са както с държавно, така и с частно участие и принос. Оттогава до настоящия момент развитието на информационните технологии е променило не само начина на обмен на информация, но и обществените процеси и отношения.

Новите технологии са част от образователния процес и научни изследвания, те имат своите позитиви и негативи, но в своята цялост задълбочават конкуренцията както на индивидуалното ниво на отделния преподавател и учен, така и на институционално ниво между отделните университети и научни организации. Вече терминът глобален образователен пазар е навлязъл в ежедневието и дава своите отражения. Традициите от миналото в методи на преподаване, научни похвати, академично общуване се проме-

ният и трансформират в съответствие с динамиката на дигиталната среда и глобалния образователен пазар. Мисията и визията на висшите училища се променят с оглед съответствието им с новите потребности на бизнес средата, на пазара на труда. Трансформират се и техните образователни и управленски модели (Serafimova, Andreeva 2021).

Българските висши училища имат за свой основен предмет на дейност подготовката на специалисти, повишаване на квалификацията на специалисти и развитие на науката, културата и иновационната дейност. Учебната и научната дейност са водещи в работата на университетите, като през различните исторически периоди и в различните държави съотношението между тях, методите на осъществяването им са се променяли, следвайки динамиката на обществените процеси, респективно предопределяйки процесите в икономическия, културния живот. В тази връзка може да се говори за зависимост, която е както по посока отражение на обществените потребности в образователния и научноизследователския процес, така и обратно – приложение на резултатите на практика. Наемането на квалифицирани кадри е от ключово значение за ефективното съществуване на организациите (Ivanova 2017). С оглед на това е важно осигуряването на синергия в системата академична институция – частен – публичен сектор.

Висшето образование е дейност, регулирана от държавата предвид значимостта ѝ (глава втора от ЗВО – Функции на държавата в управлението на висшето образование). В годините на дигитализация обучението на студенти, докторанти и специализанти премина от традиционните средства към използването на електронно обучение (Serafimova, Andreeva 2021).

Продължаващата пандемия от COVID-19 катализира процеса по дигитализация в образованието на всички образователни нива, вкл. и висшето образование. Съчетанието на ценности като защита на общественото здраве с академичната автономия позволи на университетите да проявят гъвкавост и да включат онлайн обучението като алтернатива на присъствения образователен процес. Едновременно с това се замениха и класически форми на преподаване, като се създаде по-отворена система – лекционният курс и семинарните занятия вече не са „заклучени“ в аудиториите, а излизат извън академичните сгради. По този начин се наблюдават няколко ефекта.

От една страна, достъпност до образователните ресурси, които стават достояние на по-широк кръг лица, и отпадане на ограниченията, свързани с разстояния.

От друга страна, включване на представители на бизнеса в образователния процес. По този начин веригата университет – бизнес придобива нова

взаимозависимост, не само традиционната: образователна институция – пазар на труда, но и обратната – влияние на частния сектор върху учебния процес.

На трето място, дигиталните процеси позволяват непрекъснат обмен на информация, нови добри практики и актуализация на учебно съдържание.

Важен аспект, който следва да се регулира нормативно както на ниво държавни източници, така и във вътрешните актове на висшите училища, е свързан с регулиране на отношенията в системата академична институция – частен – публичен сектор на следните нива:

- ориентиране на академичното образование и изследователска дейност към потребностите на пазара на труда/бизнеса и в съответствие с реалните обществени процеси;

- регулиране на интеграционните процеси между субектите академична общност – частен – публичен сектор.

С оглед обхващане на по-голям брой въпроси не следва да се пренебрегва темата, свързана с навлизането на изкуствен интелект в образователната сфера. От една страна, навлизането е нормален процес през взаимовръзките академично образование – частен – публичен сектор, в смисъл на отчитане на потребностите и адаптиране на учебните програми с тях. От друга страна, е директното ползване на ИИ в дейността на академичните институции както в учебния процес, така и в научните изследвания.

В националното ни законодателство, а и на международно ниво не са регламентирани общовалидни принципи за съотношението, взаимодействието и съвместната дейност между естествен и изкуствен интелект в полза на науката.

Естественият интелект в академичната сфера е най-ценният фактор за просперитет както на институцията, така и на обществото. Именно това следва да се има предвид при използването на ИИ. Доброто регулиране, заложените рамки на допустимост, отговорността са въпроси, които на настоящия етап не са били поставяни в българското висше образование (Andreeva, Ivanova 2021).

Висшето образование се развива и това е естествен процес, промяната на обществото изисква адекватна промяна и в системата на образователните институции, в методите и средствата за обучение и научни изследвания и обмен на информация. Все по-често се говори за екосистема – на доверие при използването на ИИ в образователния процес, на споделяне на научни резултати и ресурси.

Четвъртата индустриална революция се явява не само такава в технологично отношение. Технологичното сътрудничество между образователните институции в световен мащаб е в основата както на образователната глобализация, така и на образователната революция.

Заключение

Качеството на образованието следва да е във фокуса на всяка промяна, включително и процеса на образователна глобализация. Квалификацията на преподавателите е от ключово значение в тази насока и с оглед на гарантиране на този ресурс националният български законодател е предвидил съвкупност от мерки. Акцент сред тях е борбата с плагиатството. Чрез нормативни промени в ЗВО се предвижда проверката на всички научни публикации, а не само на тези, вкл. и ползвани в конкурсите за заемане на академични длъжности и за научно израстване.

В същото време, националната нормативна рамка се нуждае и от още някои допълнения с цел по-голяма ефективност спрямо процесите на образователна глобализация, а именно:

- да се включат текстове за академична ефективност както за самия учен, така и за институцията. Досегашната практика за определяне на база цитиране се оказва недостатъчна и по наше мнение се нуждае от допълване, напр. с включване и на приложение на научните резултати в реалния живот;

- осигуряване на сигурност и стабилност на членовете на академичния състав във финансов и организационен план и приемственост между поколенията преподаватели и учени (Alexandrov 2013, 2021);

- предложение де леге ференда за включване на законова дефиниция на понятието „интердyscyплинарност“;

- трайно да се насърчават политики по приоритизиране на транснационални и мултидисциплинарни проекти.

Към настоящия момент законовата уредба не отчита посредством нормите си съотношението академична автономия – академична глобализация, но предвид протичането на процеса това следва да се заложи чрез включването на нов принцип, който да дава превес и да ориентира институциите за приоритетите. Очевидно, тепърва ще се налага необходимостта от координирани и навременни мерки по синхронизиране на националните законодателства с общоевропейските политики по начин, осигуряващ адекватно и високо ниво на научни достижения и качествени образователни стратегии.

БЕЛЕЖКИ

1. Резолюцията на Съвета от относно стратегическа рамка за европейско сътрудничество в областта на образованието и обучението с оглед на Европейското пространство за образование и отвъд него (2021 – 2030 г.), 26 февруари 2021 г. – <https://op.europa.eu/bg/publication-detail/-/publication/b004d247-77d4-11eb-9ac9-01aa75ed71a1>

2. Съобщение на Комисията до Европейския парламент, Съвета, Европейския икономически и социален комитет и Комитета на регионите относно постигането на Европейското пространство за образование до 2025 г. COM/2020/625 final – <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=CELEX:52020DC0625>
3. Европейската стратегия за университетите – https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/13199-%D0%92%D0%B8%D1%81%D1%88%D0%B5-%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B5-%D0%B5%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D0%B8%D1%81%D0%BA%D0%B0-%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D0%B8%D1%8F-%D0%B7%D0%B0-%D1%83%D0%BD%D0%B8%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%82%D0%B8%D1%82%D0%B5_bg
4. Съобщение до медиите „Висшето образование: университетите в ЕС, подготвени за бъдещето чрез по-задълбочено транснационално сътрудничество“, Страсбург, 18 януари 2022 г. – https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/bg/ip_22_365
5. Съобщение на Комисията до Европейския парламент, Съвета, Европейския икономически и социален комитет и Комитета на регионите Ново ЕНП за научни изследвания и иновации COM/2020/628 final – <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=CELEX:52020DC0628>
6. Заключение на Съвета относно новото Европейско научноизследователско пространство, 1 декември 2020 г. – <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-13567-2020-INIT/bg/pdf>

ЛИТЕРАТУРА

- АЛЕКСАНДРОВ, А., 2013. Дискриминационна ли е действащата уредба на прекратяване на трудовите и служебни правоотношения при пенсиониране. *Труд и право*. **10**, 12 – 20.
- АЛЕКСАНДРОВ, А., 2021. Правни проблеми, свързани с прекратяването на трудовите правоотношения на хабилитираните лица след навършване на 65-годишна възраст. *Труд и право*. **3**, 8 – 16.
- АНДРЕЕВА, А., ДИМИТРОВА, Д., 2021. Актуални тенденции в законодателната уредба на висшето образование в България. *Стратегии на образователната и научната политика*. **29**(1), 9 – 20.
- АНДРЕЕВА, А., ЙОЛОВА, Г., 2019. Социален диалог и образование – традиции и съвременни потребности на пазара на труда. *Стратегии на образователната и научната политика*. **27**(5), 463 – 475.
- АНДРЕЕВА, А., ИВАНОВА, В., 2021. Изкуственият интелект във висшето образование – за границите и етичните норми. *Образование, наука и дигитални иновации – синергия за професионален път*:

- Сборник с доклади, Национална кръгла маса ..., 19 ноември 2021. Варна: ВСУ „Черноризец Храбър“, 62 – 71.
- БАНОВ, Х., 2018. Същност на промените от 2018 г. в правната уредба на развитието на академичния състав и тяхното значение за довършването на откритите процедури за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности.. Законодателството за академичното развитие в Република България. София: Институт за държавата и правото – Българска академия на науките, 67 – 146.
- БАНОВ, Х., 2019. Правни проблеми при заемането на академичните длъжности в БАН. *Общество и право. Том 4*, 44 – 67.
- БАНОВ, Х., 2020. Трудов договор за обучение по време на работа. София: Нова звезда.
- ДИМИТРОВА, Д., 2020. Интердисциплинарните научни изследвания и публикации в контекста на академичното развитие. *Икономическа наука, образование и реална икономика: развитие и взаимодействия в дигиталната епоха. Сборник с доклади от Юбилейна международна научна конференция в чест на 100 год. от основаването на ИУ – Варна. Варна: Наука и икономика, Том 4*, 210 – 218.
- СЕРАФИМОВА, Д., АНДРЕЕВА, А., 2021. Трансформация в моделите за управление на висшите училища в България – предизвикателства и възможности в дигиталната ера. *Стратегии на образователната и научната политика*. **29**(6), 543 – 556. DOI 10.53656/str2021-6-1-tran
- СЕРАФИМОВА, Д., 2021. Корпоративна социална отговорност – тенденции и иновативни практики на пазара на труда и в сектора на висшето образование. *Известия. Списание на Икономически университет – Варна*. **65**(1), 9 – 27.
- СЛАВОВА, В., АНДРЕЕВА, А., ДИМИТРОВА, Д., 2019. Академичната автономия в контекста на съвременната университетска идея – философски и правни аспекти. *Философия*. **28**(4), 398 – 414.
- ANDREEVA, A., DIMITROVA, D., 2019. *Educational Systems and the Need to Review Traditions in Order to Respond to Labour Market Demands. Internationalization of Higher Education in Azerbaijan and Ways of Increasing its Competitiveness : Materials of International Scientific – practical Conference Dedicated to the 96th Birthday Anniversary of Nationwide Leader Heydar Aliyev, 2 – 3 May*, 54 – 58.
- ANDREEVA, A., YOLOVA, G., DIMITROVA, D., 2019. Artificial intellect: Regulatory Framework and Challenges Facing the Labour Market. *CompSysTech '19: 20-th International Conference on Computer Systems and Technologies 21 – 22 June 2019, University of Ruse, Bulgaria* :

- Proceeding, New York: ACM [Association for Computing Machinery] Digital Library, 74 – 77. ISBN 978-1-4503-7149-0.*
- BLAGOYCHEVA, H., 2020. The Social Responsibility of Business Regarding Education. *Izvestia Journal of the Union of Scientists – Varna. Economic Sciences Series.* **9**(2), 60 – 67.
- DIMITROVA, D., 2019. Actual Legal Aspects of the Referencing and Indexing of Scientific Publications in Bulgaria. *Международни клъстерни политики. Българо-китайски форум, Сборник с доклади от международна конференция.* Варна: Наука и икономика, 152 – 163.
- IVANOVA, P., 2017. Employment in the Agrarian Sector: Demand VS Supply. *Trakia Journal of Science. Scientific Serial Published by Trakia University. Social Science.* **15**(Suppl. 1), 261 – 266.

REFERENCES

- ALEKSANDROV, A., 2013. *Diskriminatsionna li e deystvashtata uredba na prekratyavane na trudovite i sluzhebni pravootnoshenia pri pensionirane.* *Trud i pravo.* **10**, 12 – 20.
- ALEKSANDROV, A., 2021. *Pravni problemi, svarzani s prekratyavaneto na trudovite pravootnoshenia na habilitiranite litsa sled navarshvane na 65-godishna vazrast.* *Trud i pravo.* **3**, 8 – 16.
- ANDREEVA, A., DIMITROVA, D., 2019. *Educational Systems and the Need to Review Traditions in Order to Respond to Labour Market Demands. Internationalization of Higher Education in Azerbaijan and Ways of Increasing its Competitiveness : Materials of International Scientific-practical Conference Dedicated to the 96th Birthday Anniversary of Nationwide Leader Heydar Aliyev, 2 – 3 May, 54 – 58.*
- ANDREEVA, A., DIMITROVA, D., 2021. Aktualni tendentsii v zakonodatelnata uredba na vissheto obrazovanie v Bulgaria. *Strategies for Policy in Science and Education-Strategii na Obrazovatelната i Nauchната Politika.* **29**(1), 9– 20.
- ANDREEVA, A., YOLOVA, G. , 2019. Sotsialen dialog i obrazovanie – traditsii i savremenni potrebnosti na pazara na truda. *Strategies for Policy in Science and Education-Strategii na Obrazovatelната i Nauchната Politika.* **27**(5), 463 – 475.
- ANDREEVA, A., YOLOVA, G., DIMITROVA, D., 2019. Artificial intellect: Regulatory Framework and Challenges Facing the Labour Market. *CompSysTech '19: 20-th International Conference on Computer Systems and Technologies 21 – 22 June 2019, University of Ruse, Bulgaria. Proceeding, New York: ACM [Association for Computing Machinery] Digital Library, 74 – 77. ISBN 978-1-4503-7149-0.*

- ANDREEVA, A., IVANOVA, V., 2021. *Izkustveniyat intelekt vav vissheto obrazovanie – za granitsite i etichnite normi. Obrazovanie, nauka i digitalni inovatsii – sinergia za profesionalen pat. Sbornik s dokladi: Natsionalna kragla masa ..., 19 noemvri 2021.* Varna: VSU Chernorizets Hrabar, 62 – 71.
- BANOV, H., 2018. *Sashtnost na promenite ot 2018 g. v pravната uredba na razvitiето na akademichnia sastav i tyahното znachenie za dovarshvaneto na otkritite protseduri za pridobivane na nauchni stepeni i za zaemane na akademichni dlazhnosti. Zakonodatelstvoto za akademichното razvitie v Republika Bulgaria.* Sofia: Institut za darzhavata i pravoto – Balgarska akademia na naukite, 67 – 146.
- BANOV, H., 2019. *Pravni problemi pri zaemaneto na akademichните dlazhnosti v BAN. Obshtestvo i pravo. Tom 4,* 44 – 67.
- BANOV, H., 2020. *Trudov dogovor za obuchenie po vreme na rabota.* Sofia: Nova zvezda.
- BLAGOYCHEVA, H., 2020. *The Social Responsibility of Business Regarding Education. Izvestia Journal of the Union of Scientists – Varna. Economic Sciences Series,* 9(2), 60 – 67.
- DIMITROVA, D., 2019. *Actual Legal Aspects of the Referencing and Indexing of Scientific Publications in Bulgaria. Mezhdunarodni klasterni politiki: Balgaro-kitayski forum: Sbornik s dokladi ot mezhdunarodna konferentsia.* Varna: Nauka i ikonomika, 152 – 163.
- DIMITROVA, D., 2020. *Interdistsiplinarните nauchni izsledvania i publikatsii v konteksta na akademichното razvitie. Ikonomicheska nauka, obrazovanie i realna ikonomika: razvitie i vzaimodeystvia v digitalnata epoha. Sbornik s dokladi ot Yubileyna mezhdunarodna nauchna konferentsiya v chest na 100 god. ot osnovavaneto na IU – Varna.* Varna: Nauka i ikonomika, Tom 4, 210 – 218.
- IVANOVA, P., 2017. *Employment in the Agrarian Sector: Demand VS Supply. Trakia Journal of Science. Scientific Serial Published by Trakia University. Social Science.* 15(Suppl. 1), 261 – 266.
- SERAFIMOVA, D., 2021. *Korporativna sotsialna otgovornost – tendentsii i inovativni praktiki na pazara na truda i v sektora na vissheto obrazovanie. Izvestia. Spisanie na Ikonomicheski universitet – Varna.* 65(1), 9 – 27.
- SERAFIMOVA, D., ANDREEVA, A., 2021. *Transformatsia v modelite za upravlenie na visshite uchilishta v Bulgaria - predizvikatelstva i vazmozhnosti v digitalnata era. Strategies for Policy in Science and Education-Strategii na Obrazovatelната i Nauchната Politika.* 29(6), 543 – 556. DOI 10.53656/str2021-6-1-tran
- SLAVOVA, V., ANDREEVA, A., DIMITROVA, D., 2019. *Akademichната avtonomia v konteksta na savremennата universitetska ideya – filosofski i pravni aspekti. Filosofiya-Philosophy.* 28(4), 398 – 414.

ON SOME QUESTIONS OF ACADEMIC GLOBALIZATION AND SYNERGY IN SCIENTIFIC RESEARCH

Abstract. The article examines the problems related to the academic education and scientific research in the context of the Fourth Industrial Revolution and the new public reality. The authors analyze applicable sources in the sphere of higher education on national and European level regulating the academic globalization and the synergy of the scientific research, as well as the guidelines for multidisciplinary of academic work in the context of the ideas for a new type system of scientific research orientation. Based on the research actual questions are put on the field of the scientific debates, as well as summaries and conclusions are formulated with a view of updating the legal framework.

Keywords: higher education; academic autonomy; scientific research; higher schools; academic community; interdisciplinarity

✉ **Dr. Andriyana Andreeva, Assoc. Prof.**

Web of Science ResearcherID: AAB-9846-2019

University of Economics – Varna

77, Kniaz Boris, Blvd.

9002 Varna, Bulgaria

E-mail: a.andreeva@ue-varna.bg

✉ **Dr. Galina Yolova-Paskaleva, Assoc. Prof.**

Web of Science ResearcherID: AAD-9276-2019

University of Economics – Varna

77, Kniaz Boris, Blvd.

9002 Varna, Bulgaria

E-mail: ina_yolova@ue-varna.bg